

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دفتر برنامه‌ریزی
و فن‌آوری آموزشی

از سی مرغ تا سیمرغ

(گزیده منطق الطیر عطار نیشابوری)

دکتر محمدرضا یوسفی

سرشناسه:	یوسفی، محمدرضا، ۱۳۴۲ -
عنوان قراردادی:	منطق الطیر، برگزیده
عنوان و نام پدیدآور:	از سی مرغ تا سیمرغ (گزیده منطق الطیر عطار نیشابوری) / محمدرضا یوسفی.
مشخصات نشر:	قم مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>علیه السلام</small> ، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری:	۲۵۴ص.
شابک:	978-964-495-199-5
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	عطار، محمدبن ابراهیم، ۴۵۴۰-؟-۶۱۸؟. منطق الطیر - نقد و تفسیر
موضوع:	شعر فارسی - قرن ۶ و ۷ ق. - تاریخ و نقد
موضوع:	منظومه‌های عرفانی - قرن ۶ و ۷ ق. - تاریخ و نقد
موضوع:	شعر فارسی - قرن ۶ و ۷ ق.
شناسه افزوده:	عطار، محمدبن ابراهیم، ۴۵۴۰-؟-۶۱۸؟. منطق الطیر. شرح
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی <small>علیه السلام</small> العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>علیه السلام</small> .
رده‌بندی کنگره:	۱۳۸۹ الف ۴ ی ۹۴ / PIR ۵۰۴۹
رده‌بندی دیویی:	۲۳ / ۱ فا ۸
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۲۰۹۰۸۵۱

از سی مرغ تا سیمرغ

(گزیده منطق الطیر عطار نیشابوری)

مؤلف: دکتر محمدرضا یوسفی

چاپ اول: ۱۳۸۹ش

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

چاپ: زلال کوثر • قیمت: ۳۳۰۰۰ ریال • شمارگان: ۱۰۰۰

- آماده‌سازی: صراط گل‌میشی
- صفحه‌آرایی: صراط گل‌میشی
- طرح: غدیر
- ویراستار: حسین حبیبی
- نمونه‌خوان: سیدشعبان‌علی هاشمی
- کنترل نهایی: هادی عبدالملکی
- ناظر فنی: سیدمحمد عمادی مجاد
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- پیگیری چاپ: نعمت‌الله یزدانی

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

• قم، چهارراه شهدا، خیابان حجتیه، فروشگاه مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام.
تلفکس: ۰۲۵۱۷۷۳۰۵۱۷

• قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه، فروشگاه مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام.
تلفن: ۰۲۵۱۲۱۳۳۱۰۶ فکس: ۰۲۵۱۲۱۳۳۱۴۶

www.miup.ir, www.eshop.miup.ir
E-mail: admin@miup.ir, root@miup.ir

سخن ناشر

برنامه‌ریزی آموزشی باید امری پویا و متناسب با دگرگونی‌هایی باشد که در ساختار دانش و رشته‌های علمی پدید می‌آید. تحولات اجتماعی، نیازهای نوظهور فراگیران و مقتضیات جدید دانش، اطلاعات، مهارت‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌های نوینی را فرا می‌خواند که پاسخ‌گویی به آنها، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت نیروهای متخصص را ضروری می‌نماید. گسترش فرهنگ‌های سلطه‌گر جهانی و جهانی شدن فرهنگ در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، مشکلات و نیازهای نوظهوری را پیش‌رو گذارده است که رویارویی منطقی با آنها، در پرتو آراستن افراد به اندیشه‌های بارور، ارزش‌های متعالی و رفتارهای منطقی‌ای امکان‌پذیر است که در قالب موقعیت‌های رسمی آموزشگاهی با ایجاد رشته‌های جدید و گسترش دامنه آموزش‌ها و مهارت‌ها و تربیت سازمان‌یافته صورت گیرد.

بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی استوار، قاعده‌مند و تجربه‌پذیر است که در آن برنامه‌های آموزشی، متن‌های درسی و استادان، ارکان اصلی به شمار می‌آیند و بالندگی برنامه آموزشی به هماهنگی آن با نیاز زمان، استعداد علم‌آموزان و امکانات موجود، وابسته است؛ چنان‌که استواری متن‌های درسی به ارائه تازه‌ترین دست‌آوردهای علم در قالب شیوه‌ها و فن‌آوری‌های آموزشی نوظهور است.

بازنگری متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها به حفظ نشاط علمی مراکز آموزشی کمک می‌رساند.

حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، به پی‌ریزی دفتر برنامه‌ریزی و فن‌آوری آموزشی اقدام کرد. تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این تلاش است. نوشتار حاضر که با عنوان «از سی مرغ تا سیمرغ»، نگارش یافته، حاصل تلاش علمی و درخور تقدیر دکتر محمدرضا یوسفی است که از ایشان و سایر فرزانه‌گانی که در به ثمر رسیدن این اثر، بذل عنایت کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنیم. در پایان، ارباب فضل و معرفت را به یاری خواننده، چشم امید به نقد و نظر آنان دوخته‌ایم.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

فهرست

۱۳	درآمد
۱۵	مقدمه
۱۵	زندگی و احوال عطار نیشابوری
۱۶	مذهب عطار
۱۷	یک مشکل مهم در عطارشناسی
۱۷	آثار عطار
۱۹	منطق الطیر عطار
۲۰	ویژگی‌های شعر عطار
۲۳	تکمله مقدمه
۲۳	خلاصه مباحث
۲۴	فعالیت جنبی
۲۵	سؤال‌های بخش مقدمه
۲۵	منابع برای آشنایی بیشتر با عطار
۲۷	۱. ستایش
۴۵	الحکایه و التمثیل
۴۷	در نعت رسول ﷺ
۵۹	الحکایه و التمثیل
۶۱	در نعت ابوبکر
۶۳	اندر نعت عمر
۶۴	در نعت عثمان
۶۵	در نعت علی <small>عنه السلام</small>

۶۸ فی الحکایة
۶۹ تکمله فصل اول (ستایش)
۶۹ خلاصه مباحث
۷۰ فعالیت جنبی
۷۱ سؤال‌های بخش ستایش
۷۲ منابع برای آشنایی بیشتر با ستایش‌های عرفانی
۷۳ ۲. داستان مرغان
۸۹ حکایت سیمرغ
۹۰ حکایت بلبل
۹۲ حکایت طوطی
۹۳ حکایت طاووس
۹۵ حکایت بط
۹۷ الحکایة و التمثیل
۹۸ حکایت کبک
۱۰۰ حکایت همای
۱۰۲ الحکایة و التمثیل
۱۰۳ حکایت باز
۱۰۵ حکایت بوتیمار
۱۰۶ الحکایة و التمثیل
۱۰۷ حکایت کوف
۱۰۹ حکایت صعوه
۱۱۲ سؤال کردن طيور از هدهد
۱۱۵ جواب هدهد
۱۲۵ الحکایة و التمثیل (۱)
۱۲۶ الحکایة و التمثیل (۲)
۱۲۹ الحکایة و التمثیل (۳)
۱۳۲ الحکایة و التمثیل (۴)
۱۳۳ الحکایة و التمثیل (۵)
۱۳۴ الحکایة و التمثیل (۶)
۱۳۷ الحکایة و التمثیل (۷)
۱۳۸ الحکایة و التمثیل (۸)
۱۴۰ الحکایة و التمثیل (۹)

۱۴۱الحکایة و التمثیل (۱۰)
۱۴۲الحکایة و التمثیل (۱۱)
۱۴۳الحکایة و التمثیل (۱۲)
۱۴۴الحکایة و التمثیل (۱۳)
۱۴۴الحکایة و التمثیل (۱۴)
۱۴۶الحکایة و التمثیل (۱۵)
۱۴۸الحکایة و التمثیل (۱۶)
۱۴۹الحکایة و التمثیل (۱۷)
۱۵۰الحکایة و التمثیل (۱۸)
۱۵۰الحکایة و التمثیل (۱۹)
۱۵۱الحکایة و التمثیل (۲۰)
۱۵۱الحکایة و التمثیل (۲۱)
۱۵۲الحکایة و التمثیل (۲۲)
۱۵۳الحکایة و التمثیل (۲۳)
۱۵۴الحکایة و التمثیل (۲۴)
۱۵۶الحکایة و التمثیل (۲۵)
۱۵۷الحکایة و التمثیل (۲۶)
۱۵۹الحکایة و التمثیل (۲۷)
۱۶۱تکمله فصل دوم (داستان مرغان)
۱۶۱خلاصه مباحث
۱۶۳فعالیت جنبی
۱۶۳سؤالهای داستان مرغان
۱۶۴منابع برای آشنایی بیشتر با داستان مرغان
۱۶۵۳. وادی های هفت گانه
۱۶۶وادی اوّل، در طلب
۱۶۷الحکایة و التمثیل (۱)
۱۷۰الحکایة و التمثیل (۲)
۱۷۲الحکایة و التمثیل (۳)
۱۷۲الحکایة و التمثیل (۴)
۱۷۳وادی دوم در عشق
۱۷۵الحکایة و التمثیل (۱)
۱۷۵الحکایة و التمثیل (۲)

۱۷۷	الحکایة و التمثیل (۳)
۱۷۹	الحکایة و التمثیل (۴)
۱۸۰	الحکایة و التمثیل (۵)
۱۸۱	الحکایة و التمثیل (۶)
۱۸۲	وادی سوم در معرفت
۱۸۴	الحکایة و التمثیل (۱)
۱۸۶	الحکایة و التمثیل (۲)
۱۸۸	وادی چهارم در استغنا
۱۹۱	الحکایة و التمثیل (۱)
۱۹۲	الحکایة و التمثیل (۲)
۱۹۳	الحکایة و التمثیل (۳)
۱۹۴	الحکایة و التمثیل (۴)
۱۹۵	الحکایة و التمثیل (۵)
۱۹۵	وادی پنجم در توحید
۱۹۶	الحکایة و التمثیل (۱)
۱۹۷	الحکایة و التمثیل (۲)
۲۰۰	الحکایة و التمثیل (۳)
۲۰۱	الحکایة و التمثیل (۴)
۲۰۲	وادی ششم در حیرت
۲۰۳	الحکایة و التمثیل (۱)
۲۰۴	الحکایة و التمثیل (۲)
۲۰۵	الحکایة و التمثیل (۳)
۲۰۶	الحکایة و التمثیل (۴)
۲۰۷	وادی هفتم در فقر و فنا
۲۰۹	الحکایة و التمثیل (۱)
۲۰۹	الحکایة و التمثیل (۲)
۲۱۲	الحکایة و التمثیل (۳)
۲۱۳	الحکایة و التمثیل (۴)
۲۱۹	الحکایة و التمثیل (۵)
۲۲۲	الحکایة و التمثیل (۶)
۲۲۳	الحکایة و التمثیل (۷)
۲۲۴	الحکایة و التمثیل (۸)

۲۲۹	تکمله فصل سوم (وادی‌های هفت‌گانه).....
۲۲۹	خلاصه مباحث.....
۲۳۱	فعالیت جنبی.....
۲۳۱	سؤال‌های فصل سوم (وادی‌های هفت‌گانه).....
۲۳۳	منابع برای آشنایی بیشتر با وادی‌های سلوک.....
۲۳۵	نمایه.....
۲۳۵	فهرست آیات.....
۲۴۰	فهرست احادیث و عبارات عربی.....
۲۴۵	کتابنامه.....

درآمد

آشنایی با آثار عطار، به خصوص منطق‌الطیر او برای دانش‌پژوهان زبان فارسی، و به‌ویژه علاقه‌مندان به ادبیات عرفانی، برکسی پوشیده نیست. هرچند استاد شفیع کدکنی در تصحیح و تعلیقات خود بر **منطق‌الطیر** حق مطلب را ادا کرده‌اند، ولی تدریس کل متن در قالب دو واحد درسی، عملاً میسر نیست؛ لذا توجه به گزیده‌های این اثر گرانسنگ ضروری می‌نماید. متن حاضر برای تدریس در دوره کارشناسی ادبیات فارسی تهیه شده است. از ویژگی‌های آن می‌توان به این موارد اشاره کرد:

(الف) این اثر برگرفته از **منطق‌الطیر** دکتر شفیع کدکنی است که بهترین تصحیح و معتبرترین تعلیقات و توضیحات را دارد. البته برای پرهیز از تکرار، از ذکر مکرر نام استاد در متن کتاب خودداری شده است.

(ب) این کتاب حدود نیمی از متن اصلی را در بردارد و طبیعتاً پژوهنده ادبیات عرفانی با خواندن آن، با محتوای کلی داستان و آنچه عطار را برای سرودنش تحریض کرده، آشنا می‌گردد.

(ج) رویکرد کلی این گزیده، در انتخاب اشعار، شرح و توضیح مطالب و ذکر اشارات و تلمیحات، رویکردی دینی است؛ لذا سعی شده است تا آیات، روایات و احادیث مرتبط با موضوع نیز ذکر شود تا خواننده علاوه بر اصطلاحات عرفانی و مقامات سلوک، آیات و احادیث مربوط را نیز مرور نماید.

(د) ابیات مشکل متن، تا اندازه‌ای که حجم این گزیده اجازه می‌داده، شرح شده است که این کار، سهولت خواندن و تسریع در تدریس را سبب خواهد شد.

ه) در توضیحات و شرح دشواری‌ها علاوه بر تعلیقات ارزشمند استاد دکتر شفیعی کدکنی از سایر منابع، به‌خصوص مآخذ نزدیک به عصر عطار و ترجیحاً مقدم بر او نیز استفاده شده است.

و) ترتیب ابیات این گزیده، بر همان منوال متن مصحح استاد شفیعی است؛ فقط برخی داستان‌ها و حکایات از متن اصلی کاسته شده است.

ز) فهرست منابع و مآخذ ذکر شده در پایان، علاوه بر آن‌که مبین دقت و وسواس مؤلف در مستند ساختن متن بوده، خواننده را نیز با بعضی منابع اصلی برای مطالعه و آشنایی بیشتر با عطار، شعر عرفانی و منابع روایی و نقلی آن یاری می‌دهد.

ح) فهرست آیات، احادیث و عبارات عربی که در پایان کتاب آمده، نشان‌دهنده بخشی از تسلط شاعر بر قرآن، حدیث و معارف اسلامی است.

ط) در پایان هر بخش و فصل کتاب، تکمله‌ای مشتمل بر خلاصه مباحث، فعالیت جنبی، چند سؤال و خودآزمایی و منابعی برای مطالعه و آشنایی بیشتر با عطار که در یادآوری و تثبیت مطالب در ذهن پژوهنده می‌تواند مؤثر واقع شود آمده است.

در پایان از مساعی مسؤولان مؤسسه زبان و فرهنگ‌شناسی **جامعة المصطفی** صلى الله عليه وآله **العالمية** و دیگر دست‌اندرکاران این نهاد عظیم علمی که در تهیه و انتشار این وجیزه همت خاصی معطوف داشتند، سپاس‌گزاری می‌کنم. هم‌چنین لازم است از زحمات سرکار خانم اعظم بابایی، کارشناس ارشد ادبیات فارسی که در به‌گزین کردن متن و سایر مراحل، و نیز آقای مجید جعفری دانشجوی کارشناسی ارشد ادبیات فارسی که در تنظیم فهرست‌ها و غلط‌گیری متن یاور حقیر بودند، تشکر کرده، اعتلای روزافزون علمی و عملی ایشان را از درگاه احدیت مسئلت نمایم.

دکتر محمدرضا یوسفی

قم، ۱۳۸۹